

р. №848-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/ed20250828#Text> (дата звернення 12.09.2025)

9.Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових гарантій прав педагогічних та науково-педагогічних працівників під час дії карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : проект Закону України від 14 вересня 2020 року №3033а-1 / Народний депутат України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3977> (дата звернення 12.09.2025)

10.Висновок від 08 лютого 2021 р. №04-24/3-2021/35655 / Комітет з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/14488b21-5f01-4fbb-8de9-f6a89ae04537> (дата звернення 12.09.2025)

11.Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06 квітня 2000 р. №1645-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#n127> (дата звернення 12.09.2025)

12.Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням : Наказ від 04 жовтня 2021 р. №2153 / Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-21#Text> (дата звернення 12.09.2025)

УДК 249.3

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-03-06

Коваленко Р. І.

*доктор юридичних наук,
доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Мацюк В. Я.

*доктор юридичних наук,
начальник відділу Центрального
управління Військової служби правопорядку*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІУСІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджуються особливості соціального забезпечення нотаріусів у державах-членах Європейського Союзу в контексті їхнього специфічного професійного статусу як самозайнятих осіб із публічно-правовими функціями. Проаналізовано наукові підходи до правової природи самозайнятості та показано, що фрагментарність правового регулювання цієї категорії працівників ускладнює побудову цілісної моделі соціального захисту нотаріусів. Значну увагу приділено впливу Регламенту (ЄС) № 883/2004 та практики Суду ЄС на координацію систем соціального забезпечення щодо мобільних нотаріусів, а також викликам, які виникли у зв'язку з масовим переходом до дистанційної роботи під час пандемії COVID-19. Окремо проаналізовано феномен «права на

відключення» та його значення для забезпечення балансу між робочим часом і часом відпочинку нотаріусів в умовах цифровізації. Обґрунтовано, що цифрова трансформація, поширення гібридних і платформних форм зайнятості та зростання кіберризиків вимагають перегляду традиційної дихотомії «найманий працівник – самозайнятий» і адаптації систем соціального страхування до нових форм організації праці. Зроблено висновки про необхідність поєднання мінімальних наднаціональних стандартів, гнучких національних механізмів та посилення ролі професійного самоврядування у формуванні спеціальних пенсійних і страхових схем для нотаріусів.

Ключові слова: нотаріус; самозайнятість; соціальне забезпечення; Європейський Союз; Регламент (ЄС) № 883/2004; дистанційна робота; право на відключення; цифровізація; платформна праця; кібербезпека.

The article examines the specific features of social security for notaries in the Member States of the European Union, taking into account their particular professional status as self-employed persons entrusted with public functions. The author analyses doctrinal approaches to the legal nature of self-employment and demonstrates that the fragmented regulation of this category of workers complicates the construction of a coherent model of social protection for notaries. Special attention is paid to the impact of Regulation (EC) No. 883/2004 and the case law of the Court of Justice of the EU on the coordination of social security systems for mobile notaries, as well as to the challenges that arose in connection with the massive shift to telework during the COVID-19 pandemic. The paper further explores the concept of the right to disconnect and its importance for ensuring a fair balance between working time and rest periods for notaries in the context of digitalisation. It is argued that digital transformation, the spread of hybrid and platform-based forms of work and increasing cyber risks require a revision of the traditional dichotomy between “employee” and “self-employed” and an adaptation of social insurance systems to new forms of work organisation. The conclusion is reached that effective protection of notaries calls for a combination of minimum supranational standards, flexible national mechanisms and a stronger role of professional self-governing bodies in designing specific pension and insurance schemes for notaries.

Keywords: notary; self-employment; social security; European Union; Regulation (EC) No. 883/2004; telework; right to disconnect; digitalisation; platform work; cybersecurity.

Актуальність дослідження. Соціальне забезпечення самозайнятих осіб, зокрема представників регульованих юридичних професій, є однією з проблемних ділянок європейського соціального права. Нотаріуси, займаючи проміжне положення між вільною професією та носіями публічних повноважень, нерідко «випадають» з класичних моделей соціального страхування, орієнтованих або на найманих працівників, або на широкі категорії самозайнятих. Це породжує питання про адекватність їх соціального захисту в умовах цифровізації, дистанційної роботи та зростання транскордонної мобільності.

У цьому дослідженні ми прагнемо проаналізувати та порівняти існуючі системи соціального забезпечення нотаріусів у державах-членах Європейського Союзу, виявляючи спільні риси та значні відмінності. Ми вважаємо, що таке порівняння дозволить виявити найкращі практики та потенційні шляхи для гармонізації цих систем,

враховуючи специфіку нотаріальної діяльності та її роль у правовій системі ЄС. На нашу думку, важливо розрізняти підходи до соціального забезпечення самозайнятих осіб загалом та нотаріусів зокрема, адже останні часто мають особливий статус та регульовану професійну діяльність [1].

Ми також переконані, що це дослідження сприятиме формуванню обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національних систем соціального захисту нотаріусів, адаптуючи їх до сучасних викликів та європейських стандартів. З огляду на це, ми зосередимося на аналізі пенсійних систем, медичного страхування, страхування від нещасних випадків та професійних захворювань, а також на механізмах соціального захисту під час тимчасової непрацездатності та безробіття, що стосуються нотаріусів [1]. Крім того, ми розглянемо вплив змін у законодавстві щодо самозайнятості на соціальне забезпечення нотаріусів, зокрема їхнє включення до системи соціального страхування [2].

Також ми прагнемо дослідити, як координація соціального забезпечення між країнами-членами ЄС, відповідно до Регламенту № 883/2004, впливає на нотаріусів, які можуть здійснювати свою діяльність у кількох державах [3]. Ми вважаємо, що аналіз судової практики Суду ЄС щодо застосування цього Регламенту, зокрема у контексті мобільних працівників, надасть цінні відомості про складнощі та перспективи уніфікації соціального захисту нотаріусів [4] [5]. На додаток, ми проаналізуємо, яким чином тимчасове призупинення дії європейських колізійних норм під час пандемії COVID-19, що стосувалося визначення застосовного законодавства про соціальне забезпечення, вплинуло на нотаріусів, які виконували свої обов'язки дистанційно [6].

Метою статті є з'ясування особливостей правового регулювання соціального забезпечення нотаріусів у країнах Європейського Союзу, визначення впливу цифрової трансформації та дистанційної роботи на їхній соціальний захист, а також формулювання узагальнених підходів до вдосконалення цих систем з урахуванням європейських стандартів.

- Для досягнення мети передбачається розв'язати такі завдання:
- проаналізувати доктринальні підходи до правового статусу самозайнятих осіб і нотаріусів у системі соціального забезпечення;
- дослідити вплив Регламенту (ЄС) № 883/2004 та відповідної практики Суду ЄС на координацію соціального захисту нотаріусів;
- охарактеризувати правове регулювання дистанційної та цифрової роботи нотаріусів, зокрема крізь призму «права на відключення»;
- визначити основні ризики та прогалини у соціальному забезпеченні нотаріусів у контексті гнучких і платформних форм зайнятості;
- окреслити можливі напрями вдосконалення національних систем соціального захисту нотаріусів з урахуванням міжнародних рекомендацій та кращих практик.

Методологічну основу дослідження становлять порівняльно-правовий метод, що використовується для аналізу національних законодавств та актів ЄС, а також метод системного аналізу, який дозволяє виявити взаємозв'язки між окремими елементами систем соціального забезпечення нотаріусів. Додатково застосовується доктринальний аналіз наукових праць, присвячених самозайнятості, дистанційній праці та цифровій трансформації права соціального забезпечення.

Наше дослідження базується на критичному аналізі наявних наукових праць та нормативно-правових актів, що регулюють соціальне забезпечення самозайнятих осіб та нотаріусів у країнах ЄС [2]. Ми виявили, що правове регулювання статусу самозайнятих осіб в Європі та Сполучених Штатах Америки є недостатньо розвиненим, що створює труднощі для всебічного аналізу їхнього соціального забезпечення [7]. Зокрема, в польській правовій системі відсутнє комплексне регулювання, яке б систематизувало ключові аспекти роботи самозайнятих осіб, включаючи принципи надання послуг, умови праці та соціальний захист, що підтверджується дослідженнями [2]. Цей недолік правового регулювання, на нашу думку, є значною перешкодою для адекватного соціального захисту нотаріусів, які часто належать до категорії самозайнятих професіоналів.

Ми також зауважуємо, що відсутність чітких визначень та єдиного підходу до класифікації самозайнятих осіб ускладнює порівняльний аналіз їхнього соціального забезпечення в межах ЄС [2]. Ми погоджуємося з тим, що термінологічний аналіз інституту самозайнятості є ключовим для розуміння його правової сутності та подальшої розробки моделі правового захисту, що враховує міжнародні та європейські стандарти [2]. Ми вважаємо, що для цього необхідно враховувати досвід законодавства європейських країн, який може слугувати основою для створення оптимальної моделі правового захисту самозайнятих осіб, включаючи нотаріусів [2].

Задля цього ми використовуватимемо порівняльно-правовий метод для аналізу національних законодавств та європейських директив, а також метод системного аналізу для вивчення взаємозв'язків між різними елементами систем соціального забезпечення.

З огляду на вищезазначені методологічні підходи, ми перейдемо до детального аналізу конкретних моделей соціального забезпечення нотаріусів у вибраних країнах ЄС, розглядаючи їхні особливості та відповідність загальноєвропейським принципам. Зокрема, ми зосередимося на дослідженні правових аспектів, які регулюють право на відключення (right to disconnect) у контексті дистанційної роботи нотаріусів, що набуло особливої актуальності під час пандемії, оскільки це питання безпосередньо впливає на їхній робочий час та час відпочинку [8, 9].

Крім того, ми ретельно розглянемо взаємозв'язок між гнучкими формами зайнятості, які стають все більш поширеними серед нотаріусів, та їхнім соціальним забезпеченням, звертаючи увагу на потенційні прогалини у захисті, що можуть виникнути внаслідок фрагментованих регуляцій [10] [2]. Ми також проаналізуємо, як новітні концепції, такі як "кооперація, організована принципалом" та "скоординована кооперація, організована агентом", впливають на визначення статусу нотаріуса та, відповідно, на його соціальне забезпечення, що є особливо актуальним у контексті цифрової трансформації [11].

На нашу думку, це включає розгляд змін у правовій кваліфікації нотаріусів, викликаних впровадженням цифрових технологій та платформних рішень, що може змінити їхній статус з традиційних самозайнятих осіб на суб'єктів з ознаками залежної праці. Ми вважаємо, що такі зміни потребують глибокого аналізу з точки зору адаптації існуючих систем соціального забезпечення до нових реалій праці [12].

З огляду на це, ми вважаємо за необхідне проаналізувати регулювання віддаленої цифрової роботи в країнах ЄС, які активно її використовували під час пандемії, таких як Франція, Італія та Іспанія, щоб виявити стандарти справедливої компенсації та найкращі

практики для інтеграції нотаріусів у ці системи [13]. Ми прагнемо визначити, чи існують універсальні принципи та підходи, які можуть бути застосовані для вдосконалення соціального забезпечення нотаріусів у всій Європі, зважаючи на їхній специфічний професійний статус [13].

Зокрема, ми проаналізуємо законодавчий досвід таких країн, як Швеція, Велика Британія та Нідерланди, які успішно імплементували солідні регуляції щодо дистанційної роботи, що може слугувати моделлю для адаптації соціального забезпечення нотаріусів до сучасних умов праці [14]. На нашу думку, важливо також вивчити концепцію "права на відключення" (right to disconnect), яка стає все більш актуальною в умовах поширення дистанційної роботи, оскільки її імплементация може суттєво вплинути на баланс між професійним та особистим життям нотаріусів [15] [16].

На нашу думку, соціальне забезпечення нотаріусів у країнах ЄС доцільно розглядати в трьох вимірах:

Корпус класичних ризиків (старість, хвороба, нещасний випадок, тимчасова непрацездатність).

У більшості правопорядків нотаріуси включені до систем загальнообов'язкового соціального страхування або спеціальних професійних фондів, однак умови участі (ставки внесків, мінімальні періоди страхування, рівень пенсійних прав) часто відрізняються від найманих працівників. Це створює ризик менш сприятливого режиму для нотаріусів, особливо в державах, де самозайняті несуть вищий внесковий тягар при нижчому очікуваному рівні виплат.

Нові ризики цифрової епохи (перевантаження, «постійна доступність», кіберризики).

Поширення дистанційної роботи, електронного посвідчення правочинів та використання цифрових платформ об'єктивно збільшує інтенсивність праці нотаріусів і розмиває межу між робочим часом і відпочинком. За відсутності чітко сформульованого «права на відключення» нотаріуси фактично несуть постійний обов'язок бути доступними для клієнтів і державних органів. Це безпосередньо впливає на їх психічне здоров'я та потребує переосмислення складу страхових ризиків.

Координація систем соціального забезпечення за Регламентом (ЄС) № 883/2004 у випадку мобільних нотаріусів і гібридних форм діяльності (поєднання класичної практики з наданням електронних послуг в інших юрисдикціях) породжує складні конфлікти права. Практика Суду ЄС демонструє, що високий рівень мобільності у сфері самозайнятості здатен «розмивати» прив'язку до однієї системи соціального страхування, що створює прогалини у захисті.

З огляду на аналізовані джерела, можна стверджувати, що нотаріуси дедалі частіше опиняються в ситуації, коли за формальним статусом вони залишаються самозайнятими, однак фактичні умови їхньої роботи набувають рис залежної праці (жорстке регулювання графіка, контроль за виконанням обов'язків, цифровий моніторинг). У такій конфігурації класичний поділ на «найманого працівника» і «самозайнятого» втрачає пояснювальну силу, а системи соціального забезпечення виявляються неадаптованими до гібридних моделей.

У цьому контексті особливого значення набувають:

– включення права на відключення до сфери соціального забезпечення як елементу охорони здоров'я й безпеки праці;

– перерозподіл ризиків між нотаріусом і державою (чи професійною палатою) щодо кіберінцидентів і збоїв у цифрових платформах;

– розробка спеціальних механізмів координації систем страхування для нотаріусів, які здійснюють діяльність у кількох державах-членах або в «цифровому прикордонні».

На нашу думку, без таких змін соціальний захист нотаріусів ризикує залишатися фрагментарним і реактивним, тоді як правова природа їхньої діяльності вимагає високого, стабільного та передбачуваного рівня гарантій.

Висновки. В цьому контексті ми вважаємо за доцільне дослідити, як норми про соціальне забезпечення, що регулюють право на відключення, можуть бути інтегровані в національні законодавства для нотаріусів, які працюють дистанційно, забезпечуючи їхній адекватний соціальний захист та запобігаючи професійному вигоранню [13]. Ми також розглянемо вплив автоматизації та використання штучного інтелекту на нотаріальну діяльність, адже ці технології можуть суттєво змінити характер праці нотаріусів та їхні потреби у соціальному забезпеченні, потребуючи адаптації правових рамок [17] [18]. Ми переконані, що це вимагатиме переосмислення традиційних підходів до класифікації зайнятості та розробки гнучких механізмів соціального захисту, які враховуватимуть гібридний характер праці нотаріусів у цифрову епоху [19] [20]. Крім того, ми проаналізуємо міжнародні рекомендації та конвенції, що стосуються соціального захисту самозайнятих осіб, з метою виявлення найкращих практик, які можуть бути імплементовані в законодавство ЄС для забезпечення всебічного соціального забезпечення нотаріусів. Важливо також розглянути аспекти кібербезпеки в умовах дистанційної роботи нотаріусів, оскільки це безпосередньо стосується захисту конфіденційних даних клієнтів та забезпечення безперервності їхньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Höppner J. How does self-employment affect pension income? A comparative analysis of European welfare states // *Social Policy and Administration*. 2020. № 5 (55). С. 921.
2. Duraj T. Introduction into the international research project “In search of a legal model of self-employment in Poland. A comparative analysis // *Acta Universitatis Lodzianis Folia Iuridica*. 2023. (103). С. 5.
3. Lazarova N. Conditions for the Acquisition of the Right to Compensation under the Bulgarian Legislation and Compliance with the Terms of Regulation (EC) № 883/2004 De Gruyter, 2016.С. 349.
4. Porras M. S. Recientes interpretaciones jurisprudenciales del reglamento 883/2004 sobre coordinación europea de los sistemas nacionales de seguridad social. // *e-revista internacional de la proteccion social*. 2020. № 2 (5). С. 146.
5. Ooij E. van Highly mobile workers challenging Regulation 883/2004: Pushing borders or opening Pandora’s box? // *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2020. № 5 (27). С. 573.
6. Verschueren H. The Application of the Conflict Rules of the European Social Security Coordination to Telework During and After the COVID-19 Pandemic // *European Journal of Social Security*. 2022. № 2 (24). С. 79.

7. Rathod J. M., Skapski M. Reimagining the Law of Self-Employment: A Comparative Perspective // Deleted Journal. 2013. № 1 (31). С. 4.
8. Рассомахіна О. А. Трудові правовідносини в умовах воєнного стану: законодавчі зміни та напрями правового регулювання // Economics and Management. 2022. Т. 6. № 4. С. 127.
9. Kolomoets E. et al. The Employee's Right to Work Offline: A Comparative Analysis of Legal Frameworks in Different Countries // Revista de Gestão Social e Ambiental. 2023. № 5 (17).
10. Barwaśny M. Self-employment in the light of international and union law // Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica. 2023. (103). С. 29.
11. Тyc A. Self-employment in French and Italian law // Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica. 2023. (103). С. 185.
12. Fernández A. B. The Role of the EU in Adapting Social Law to the Digital Transformation of Work : Lessons learned from the proposed Directive on improving working conditions in platform work // Research Portal Denmark. 2023. № 1 (2023). С. 20.
13. Avogaro M. A holistic approach to remote digital work: from the inconveniences suffered by employees to a comprehensive 'fair compensation' // IDP Revista de Internet Derecho y Política. 2022. № 36.
14. Colominas D. G. La desconexión digital de los trabajadores. Reflexiones a propósito de su calificación como derecho y su instrumentación // IDP Revista de Internet Derecho y Política. 2020. № 31.
15. Guest D. Perspectives on the Study of Work-life Balance // Social Science Information. 2002. № 2 (41). С. 255.
16. Kaishatayeva A. et al. Right to disconnect: complexities of legalization (in the context of international regulatory experience) // Journal of Law and Sustainable Development. 2024. № 2 (12).
17. Dei M. The system of supervision and control over labor protection in the eu // Legal horizons. 2023. (15). С. 24.
18. Larina T. V. Notarization of Electronic Transactions: Digital Technologies // Revista Gestão Inovação e Tecnologias. 2021. № 3 (11). С. 2089.
19. Koos S. The Digitization of Notarial Tasks - A Comparative Overview and Outlook of 'Cyber Notary' In Indonesia and Germany // The Indonesian Journal of Socio-Legal Studies. 2023. № 2 (2).
20. Khomenko V. O. et al. Features of Conclusion of Electronic Transactions Requiring a Notarial Certificate // International Journal of Criminology and Sociology. 2021. (10). С. 423.
21. Rakha N. A. Ensuring Cyber-security in Remote Workforce: Legal Implications and International Best Practices // International Journal of Law and Policy. 2023. № 3 (1).